

<http://dx.doi.org/10.18778/2544-1795.02.13>

Marcin Antczak

Uniwersytet Łódzki
megawat1@wp.pl

POLITYKA CARA KAŁOJANA WOBEC KONSTANTYNOPOLA

Panowanie bułgarskiego cara Iwana III Kałojana z dynastii Asenowiczów, znanego także jako Joanica¹ (1197–1207) [*Kałojan*, [w:] *Encyklopedia PWN*] przypadło na okres gwałtownych zmian politycznych na Półwyspie Bałkańskim. Polegały one na zastąpieniu przeżywającego kryzys Bizancjum – dotychczas uważanego za „wieczne” – przez układ bardziej policentryczny, a jednocześnie bardziej dynamiczny. Z jednej bowiem strony doszło do uniezależnienia się terytoriów słowiańskich (Serbia, Bułgaria), z drugiej natomiast zdobycie Konstantynopola przez uczestników IV wyprawy krzyżowej (1204) doprowadziło do powstania szeregu mniejszych państw – zarówno utworzonych przez krzyżowców (wymienić tu należy choćby Cesarstwo Łacińskie), jak i o proveniencji greckiej (Despotat Epiru, w Azji Mniejszej zaś Cesarstwo Nicei i Cesarstwo Trapezuntu) [Wasilewski 1970: 86]. Ponieważ zaś wspomniana krucjata stanowiła element ogólnej polityki europejskiej, nie wolno pominąć również wpływu papieżstwa – żywo zainteresowanego objęciem Kościoła bułgarskiego swoją jurysdykcją – czy Węgier, nieustannie ingerujących w sprawy regionu.

Sama zresztą odrodzona Bułgaria w chwili przejęcia rządów przez Joanicę była państwem podzielonym i dość niestabilnym politycznie. Dwaj starsi bracia cara i jego poprzednicy na tronie – Asen i Piotr, przywódcy wyzwolenczego powstania z lat 1185–1187 – zostali zamordowani przez bojarską opozycję, a jeden ze spiskowców – Iwanko, wyznaczony przez cesarza bizantyńskiego Aleksego III Angelosa² na zarządcę Płowdiwu – utworzył własne państwo rozciągające się od ujścia Mesty do środkowego biegu Ardy i góry Kusznicza w Rodopach. Poważną przeszkodę w konsolidacji władzy stanowiło również udzielne księstwo Dobromira Chryza – samowładcy ze Strumicy, który, zbuntowawszy się przeciwko Bizantyjczykom, zajął część Macedonii Wardarskiej z twierdzą Prosek [Wasilewski 1970: 84–85].

¹ W niniejszym artykule wszystkie imiona będą używane wymiennie.

² Panował w latach 1195–1203 [*Aleksy III Angelos*, [w:] *Encyklopedia PWN*].

Plany nowego cara wykraczały jednak poza samo zjednoczenie kraju. Jako spadkobierca Asena i Piotra pragnął on utworzyć nowe mocarstwo oparte na fundamencie bułgarsko-greckim, które mogłoby z powodzeniem zastąpić przeżyające kryzys Bizancjum. Dlatego też zamiast atakować od razu Iwanka i Dobromira Chryza, Kałojan postanowił się z nimi początkowo sprzymierzyć, dzięki czemu przeprowadził udaną kampanię przeciwko Grekom (1198–1201). W jej wyniku sojusznicy – wspierani przez Kumanów – zajęli Warnę i wybrzeże Morza Czarnego na północ od Starej Planiny, zdobywając ponadto twierdzę Konstancję (koło dzisiejszej wsi Kosteneć) i przyczółek w Tracji (obecny Simeonowgrad). Szybkim sukcesom koalicji sprzyjał wewnętrzny zamęt w cesarstwie, albowiem przeciwko Aleksemu III Angelosowi zbuntowali się podówczas dwaj dowódcy jego wojsk – Manuel Kamitza i Jan Spiridionakis [Божилев 1995a: 166–167].

Wojna zakończyła się pokojem o niezachowanej treści, jednakże Tadeusz Wasilewski wysunął przypuszczenie, że Bizantyjczycy wówczas nie tylko zgodzili się uznać bułgarskie zdobycze terytorialne, ale i zrzekli się pretensji do ziem pozostających we władaniu Dobromira Chryza. Pozbawiony romejskiej³ konkurencji, mógł Kałojan bez problemu pozbyć się dotychczasowego sojusznika, co też uczynił w 1203 roku, odbierając mu siłą Prosek, Prizren (obecnie w Kosowie) i Skopje. Tym samym osiągnięty został doraźny cel bułgarskiego władcy, jako że drugi z niewygodnych aliantów – Iwanko – został rozgromiony bizantyjskimi rękami trzy lata wcześniej, jeszcze podczas poprzedniej wojny [Wasilewski 1970: 84–85].

Zjednoczywszy kraj, Joanica rozpoczął starania o koronę królewską. Z jednej strony proponowali mu ją cesarz Aleksy III i patriarcha konstantynopoliński Jan X Kantemir, powołując się na precedens z czasów Symeona Wielkiego. I chociaż obaj bizantyjscy politycy kusili obietnicą utworzenia niezależnego patriarchatu bułgarskiego, Kałojan nie dał się przekonać, wiedząc, że zamknie mu to drogę do dalszej ekspansji na południe. Zamiast tego wystosował list do papieża (10 września 1203 roku), w którym poinformował swego adresata o poczynaniach Konstantynopola, licząc na otrzymanie korzystniejszej oferty [Божилев 1995a: 167–168].

Bułgarski władca nie przeliczył się w swoich rachubach – projekt układu przedstawiony na przełomie 1203 i 1204 roku przewidywał nie tylko królewską koronę, ale i pomoc przeciwko Bizancjum oraz pośrednictwo w sporze z Węgrami. Ten ostatni argument nabierał znaczenia w obliczu walk Kałojana z tamtejszym królem Emerykiem, podczas których Bułgarzy – wspierani przez Kumanów – przepędzili z Serbii prowęgiersko nastawionego wielkiego żupana Vukana Nemanjicia, osadzając na tronie brata jego Stefana (późniejszego króla Stefana Pierwszego Ukoronowanego⁴). W wyniku wspomnianej wyprawy do Bułgarii zostały przyłączone Nisz i okolice [Wasilewski 1970: 84–87].

³ „Romejowie” to częste w literaturze bułgarskiej określenie Bizantyjczyków, tutaj używane jako synonim.

⁴ Serb. *Stefan Prvovenčani* [Wasilewski 1970: 84–87].

Cena, którą Iwan III musiał zapłacić za przychyłność papieża, nie była wygórowana – sprowadzała się bowiem do podporządkowania Kościoła bułgarskiego Rzymowi. Akt ów miał jednak charakter raczej formalny, jako że nie wiązał się z reformami kościelnymi i wyrzeczeniem się liturgii słowiańskiej [Wasilewski 1970: 84–87].

Nie powinno więc dziwić, że powyższy układ szybko doczekał się realizacji. Już 25 lutego 1204 roku papież Innocenty III przystał na warunki Kałojana, a jesienią tego samego roku przysłał legata z darami: koroną, berłem i chorągiewami. Oficjalna uroczystość odbyła się natomiast 8 listopada – wówczas to nie tylko doszło do koronacji Joanicy, ale i do mianowania arcybiskupa Wasyla prymasem Bułgarii. Nie zaspokajało to co prawda w pełni apetytu ambitnego Asenowicza, który pragnął dla siebie tytułu cesarza, a dla Wasyla – patriarchy [Wasilewski 1970: 84–87; Божилов 1995a: 168–171], lecz pomimo to stanowiło symboliczne zwieńczenie drogi, którą przeszło odrodzone państwo – od, wydawałoby się, efemerycznego tworu do pełnoprawnego, liczącego się podmiotu polityki międzynarodowej.

W tym samym roku doszło jednak do IV wyprawy krzyżowej, która – jak już wspomniano – radykalnie zmieniła układ sił w regionie. Oto bowiem trudności finansowe, które dotknęły jej uczestników, doprowadziły do ich zaangażowania się w doraźne rozgrywki polityczne weneckiego doży Henryka Dandolo. Rycerze z zachodniej Europy pomogli mu bowiem zdobyć Zare – główny ośrodek handlowy konkurujący z Wenecją. Wkrótce potem w mieście pojawił się Aleksy, syn obalonego cesarza bizantyjskiego Izaaka II Angelosa⁵. Szukając pomocy w odzyskaniu ojcowskiego tronu, obiecał on krzyżowcom pokrycie kosztów wyprawy. Zgoda tych ostatnich zaowocowała zdobyciem Konstantynopola po raz pierwszy (1203) i ustanowieniem dwuwładzy ojca i syna pod faktyczną kuratelą dotychczasowych sojuszników. Od tego momentu jednak współpraca przestała się układać – nowi władcy Bizancjum nie tylko nie potrafili zebrać żądanej przez krzyżowców kwoty, ale i musieli się nieustannie zmagać z silną opozycją wewnętrzną, widzącą w nich marionetki łacinników [Ryniewicz 2004: 226].

Wszystkie te wydarzenia nie były niespodzianką dla Kałojana, który – jak podawał Robert de Clari – próbował wykorzystać łacinników do realizacji swych długofalowych zamierzeń. Widząc narastający konflikt pomiędzy Angelosami a ich protektorami, zaproponował tym ostatnim pomoc w zdobyciu Konstantynopola w zamian za uznanie swojej zwierzchności. Po spodziewanym sukcesie przedsięwzięcia krzyżowcy mieli się udać dalej na wschód, by Kałojan mógł panować jako cesarz bułgarsko-grecki⁶.

Propozycja ta została jednak odrzucona przez rycerzy z zachodniej Europy, którzy mieli już własne plany odnośnie Bizancjum. Do ich realizacji przystąpili w momencie, gdy Aleksy IV Angelos i jego ojciec zostali obaleni i zamordowani.

⁵ Panował w latach 1185–1195, a przywrócony do władzy przez krzyżowców, sprawował władzę jeszcze kilka miesięcy (1203–1204). [Izaak II Angelos, [w:] *Encyklopedia PWN*].

⁶ Na Roberta de Clari powoływał się Iwan Bożiłow, datując propozycję Kałojana na luty 1204 roku [Божилов 1995a: 170–171].

Doszło wówczas do drugiego – również zakończono sukcesem – szturm Konstantynopola (12–13 kwietnia 1204 roku), połączonego z trzydniową grabieżą miasta. Równocześnie powołano do życia Cesarstwo Łacińskie – sztuczny twór państwowy, którego oderwanie od greckiej tradycji nie przeszkadzało jego władcy, Baldwinowi Flandryjskiemu (de Hainaut) w wysuwaniu roszczeń terytorialnych wobec obszarów upadłego Bizancjum [Божилев 1995a: 172–174].

Właśnie na tym tle doszło do konfliktu z Kałojanem, uważanym przez łacinników za uzurpatora. Stanowczo odmówił on podporządkowania się nowym władcom Konstantynopola, wskazując na bezprawie i przemoc, na których oparli oni swe rządy⁷. Podkreślał on, że insygnia królewskie otrzymał od papieża legalnie, a dotychczasowa jego polityka polegała przede wszystkim na odzyskiwaniu swoich ziem. Wreszcie na stosunkach między Bułgarią a Cesarstwem Łacińskim ciążył spór o Trację (Filipopol został bowiem oddany we władanie Renierowi de Tri⁸) i południową Macedonię (gdzie utworzone zostało przez Bonifacego z Montferratu efemeryczne państewko południowomacedońskie) [Wasilewski 1970: 86].

Wiedząc, że wojna jest już nieunikniona (w Konstantynopolu bowiem do poskromienia krnąbrnego sąsiada nawoływali wspomniany już Bonifacy z Montferratu i sam cesarz Baldwin Flandryjski), Joanica począł się do niej starannie przygotowywać. Przede wszystkim nawiązał kontakty z grecką arystokracją, pozbawioną dotychczasowej pozycji przez łacinników, którzy na podbitych obszarach ustanowili stosunki wręcz kolonialne. Obie układające się strony zdawały sobie však sprawę, że Epir i Cesarstwo Nicejskie nie stanowią siły zdolnej przeciwstawić się nowym porządkom – pozostawała jedynie Bułgaria⁹.

Bezpośrednim powodem rozpoczęcia działań wojennych stała się śmierć wasala cesarza Baldwina, Hugona de Saint-Paul, podczas powstania ludności greckiej w Dimotice (Didymoteichos). Doszło wówczas do opanowania twierdzy przez rebeliantów. Podobne wystąpienia miały miejsce również w innych miastach¹⁰, wobec czego Kałojan – pragnący utworzenia państwa bułgarsko-greckiego – postanowił wreszcie interweniować¹¹.

⁷ Według Roberta de Clari wysłannik łacinników Piotr z Bracheux podczas spotkania z Kałojanem próbował odpięrać te zarzuty argumentami o rzekomym pochodzeniu od Trojan, w świetle których podbój ziem bizantyjskich nabierał cech rekonkwisty ziem przodków [de Clari 2003: 95; Wasilewski 1970: 86; Божилев 1995a: 174–177].

⁸ Pisownia za: Wasilewski 1970: 86. Inny wariant: Rajner z Trit [Villehardouin 2003: 108].

⁹ „Ale Grecy nie wyzbyli się zdrady ze swych serc, gdyż byli bardzo nielojalni. W tym czasie zobaczyli, że Frankowie byli rozproszeni po ziemiach, i że każdy ma swe sprawy: tak przypuszczali, że mogą ich zdradzić. I tajemnie wyznaczili posłów ze wszystkich miast tej ziemi i skierowali ich do Jana, który był królem Blakii i Bugrii [tj. Włachii i Bułgarii – M.A.], który ciągle walczył i walczył z nimi, i przekazali mu, że go uczynią cesarzem, i poddadzą mu się wszyscy, i zabiją wszystkich Franków, i przysięgali, że uznają go jak pana, i by przysięgł im, że będzie nimi rządził jak poddany. Taką uczynili przysięgę” [Villehardouin 2003: 120–121]. We fragmencie tym Iwan Bożiłow widział narodziny idei państwa bułgarsko-greckiego [Божилев 1995a: 178]; Ryniewicz 2004: 8.

¹⁰ Między innymi w Filipopolu (obecnym Płowdiwie), który opanowali paulicjanie [Wasilewski 1970: 86–87]. Sytuacji sprzyjało przemieszczenie wojsk łacińskich na odległe obszary, takie jak Peloponez i Azja Mniejsza [Ryniewicz 2004: 8].

¹¹ Według Iwana Bożiłowa do formalnego zawarcia sojuszu między Kałojanem a Bizantyjczykami doszło w marcu 1205 roku [Божилев 1995b: 272].

Do walnego starcia doszło 14 kwietnia 1205 roku pod Adrianopolem, gdzie Bułgarzy z łatwością opanowali miasto, lecz cesarz Baldwin przybył z odsieczą dla wycofujących się wojsk łacińskich. Dzięki pozorowanej ucieczce Kumanów Kałojanowi udało się wciągnąć przeciwnika w zasadzkę, która zakończyła się pogromem „kwiatu rycerstwa łacińskiego”. Sam zaś cesarz Baldwin dostał się do bułgarskiej niewoli, gdzie – wrzucony do lochu w Tyrnowie – zmarł po trzech dniach [Ryniewicz 2004: 8; Villehardouin 2003: 167; Wasilewski 1970: 87].

Dokładne okoliczności jego śmierci pozostają niejasne. Według nieznanego z imienia flandryjskiego zakonnika, który przebywał wówczas w bułgarskiej stolicy, żona Kałojana miała zapalać do łacińskiego władcy afektem, lecz gdy została odrzucona, oskarżyła go przed mężem. Z kolei bizantyjski kronikarz Niketas Choniates twierdził, że Baldwinowi odrąbano nogi i dłonie, po czym okaleczonego zawieszono na skałach, by ptaki dokończyły dzieła. Natomiast żyjący nieco później historyk romejski Jerzy Akropolita (Georgios Akropolites) dodawał, że Kałojan miał wykonać puchar z czaszki uśmierconego przeciwnika [Villehardouin 2003: 167; Wasilewski 1970: 167].

Niezależnie od cierpień, które spotkały samego Baldwina, i zbezczeszczenia jego zwłok, klęska rycerstwa zachodniego pod Adrianopolem miała poważne znaczenie również dla rządów krzyżowców nad Bosforem. Cesarstwo Łacińskie zostało bowiem zepchnięte do roli państwa drugorzędnego, a wielu krzyżowców – do tej pory stanowiących trzon jego armii – postanowiło wrócić do domów [Божилев 1995a: 180].

Po triumfie nad łacinnikami Joannica jednakże zrezygnował z marszu na Konstantynopol, skupiając się zamiast tego na wyniszczających rajdach na inne tereny Cesarstwa Łacińskiego. W każdej z pięciu przeprowadzonych wówczas kampanii wojska bułgarskiego władcy działały według tego samego schematu: mieszkańcom obiecano darowanie życia, lecz po kapitulacji brano ich w niewolę, a miasta burzono [Божилев 1995a: 180]¹². Równie bezwzględnie rozprawiał się Kałojan z wszelkimi przejawami buntu – na przykład w Finepople (Płowdiwie) kazał obedrzeć arcybiskupa żywcem ze skóry, a Aleksego Aspietona, obwołanego przywódcą przez miejscową ludność, powiesić za nogi [Villehardouin 2003: 150–153].

---

¹² Dwóch obszernych opisów postępowania Kałojana dostarczyli kronikarze łacińscy – Geoffroy de Villehardouin i Robert de Clari: „Obrońcy Serre postanowili się poddać Kałojanowi. Dwudziestu pięciu carskich ludzi przysięgło, że poprowadzą [Franków] pod ochroną ze wszystkimi ich końmi i całym orzędem do Salonik lub Konstantynopola lub na Wyspy, dokądkolwiek zechcą, [do jednego] z tych trzech [miejsce]”. Przez trzy dni władca Bułgarii słał upominki tym, co wyszli, po czym „kazał ich wziąć, i odebrać wszystko dobro, i zaprowadzić do Blakii [Włachii – M.A.] nago, i boso, i pieszo. Biedotę i mniejszych, którzy nie mieli wcale dłań wartości, kazał zaprowadzić na Węgry, a innym cokolwiek wartym kazał odrąbać głowy. Taką morderczą zdradę uczynił król Blakii, jak słyszeliście” [Villehardouin 2003: 150–151]; „Za to Naples, bronione przez Greków i łacinników, Kałojan wziął szturmem. Dowódcę zaś, Bégina z Franseres, wziętego do niewoli, kazał zabić, a wszystkich innych, którzy nie mieli dłań wartości z Greków i łacinników, wszystkich mniejszych ludzi, kobiety i dzieci, polecił zaprowadzić do Blakii, do więzienia”. Miejscowej ludności dali się we znaki również kumańscy sojusznicy Joanicy, którzy nie tylko brali ludzi w niewolę, ale też dokonywali grabieży bydlą na wielką skalę [de Clari 2003: 158–161].

Trudno powiedzieć, skąd się wzięła ta nagła zmiana stosunku Joanicy do Greków. Być może postulat utworzenia państwa bułgarsko-greckiego traktował on od początku w sposób propagandowy, raczej jako pretekst do wojny niż jej rzeczywisty cel; możliwe też, że zdał sobie sprawę z niepewności ewentualnej władzy nad Konstantynopolem – Romejowie przecież w ciągu poprzednich kilkunastu lat nieraz obalali, a nawet mordowali swoich władców.

Rozzłoszczeni okrucieństwem Kałojana Grecy poczęli od kwietnia 1206 roku dezertować z jego szeregów, a nawet pertraktować z łacinnikami za pośrednictwem przebywającego w Konstantynopolu Teodora Branasa, syna byłego prefekta Tracji. Mając dostęp do nowego cesarza Henryka (brata tragicznie zmarłego Baldwina), poparł on poselstwo mieszkańców Dimotiki i Adrianopola, szukających ochrony przed Joanicą. Dzięki temu utworzony został wspólny front łacińsko-grecki, a Teodor – który zawarł z Henrykiem pokój – przejął władzę w obu miastach jako sojusznik władz w Konstantynopolu [Божилев 1995a: 160; de Clari 2003: 161–162].

Opuszczenie przez sojuszników było również jedną z głównych przyczyn niepowodzeń w ostatniej kampanii wojennej władcy Bułgarii, do której doszło w 1207 roku. Oto bowiem cesarz nicejski Teodor Laskarys – który miał odciągnąć uwagę łacinników na wschód – zaatakował co prawda Cyzyk (Kyzikos) [Villehardouin 2003: 174], lecz szybko zadowolili dwuletnim rozejmem, który zakładał zniszczenie tegoż miasta i fortecy kościoła świętej Zofii w Nikomedii [Villehardouin 2003: 183].

Z szeregów Kałojana odeszli również Kumanowie, którzy – choć początkowo podeszli aż pod Konstantynopol – zadowolili się zaledwie grabieżą ziem Cesarstwa Łacińskiego. Z tego powodu bułgarski władca musiał odstąpić od oblężenia Adrianopola, a dalszy przebieg walk również nie był dlań zbyt korzystny. Łacinnicy wszakże nie tylko zdołali powstrzymać najazd na własne ziemie, ale i sami zapuścili się w głąb Bułgarii – ostatecznie jednak przeszkodził im opór ruchawki złożonej z Włachów [Villehardouin 2003: 184]¹³. Wtedy z kolei Joanica dokonał rajdu na Tesalonikę, w którym zginął jeden z jego największych wrogów – Bonifacy z Montferratu¹⁴.

Nie było to jednak wielkie pocieszenie dla ambitnego Asenowicza, albowiem właśnie pod murami tego miasta znalazł on śmierć – zresztą w nie do końca jasnych okolicznościach. Łaciński kronikarz Robert de Clari widział w tym interwencję samego patrona Tesaloniki, świętego Dymitra Sołuńskiego, który miał przebić Kałojana włócznią we śnie. Bardziej racjonalne wytłumaczenie dał natomiast Tadeusz Wasilewski, autor *Historii Bułgarii*, zabójcę upatrując raczej w Manastyrze, bojarze pochodzenia kumańskiego, który podczas oblężenia pełnił

¹³ Włachami lub Wołochami nazywano romańską ludność południowo-wschodnich Bałkanów, przodków dzisiejszych Rumunów, Mołdawian i Arumunów.

¹⁴ Grecy namówili Bonifacego do opuszczenia Mesyny, przez co wpadł on w bułgarską pułapkę. Opuszczony przez własnych ludzi, został złapany przez Bułgarów, którzy odcięli mu głowę i wysłali ją Kałojanowi – ku wielkiej ucieście tego ostatniego. Miało to miejsce w sierpniu lub wrześniu 1207 roku [Villehardouin 2003: 187].

funkcję naczelnego wodza wojsk bułgarskich. W podobnym tonie wypowiadał się historyk bułgarski Iwan Bożiłow, wskazując na związki Manastyra z bojarską opozycją¹⁵. Carem został wszak Borił (panował do 1218 roku), którego polityka wewnętrzna oparta była właśnie na współpracy z możnowładztwem. Za jego rządów Bułgaria nie tylko utraciła większość zdobyczy terytorialnych z czasów Kałojana, ale i sama pogrążyła się w głębokim kryzysie wewnętrznym.

Podsumowując, całemu – dziesięcioletniemu zaledwie – panowaniu Joanicy przyświecała jedna idea: zdobycie Konstantynopola – niezależnie od tego, w czyich rękach on się znajdował. Ponieważ jednak poczynania bułgarskiego władcy można uznać za średniowieczną wersję *Realpolitik*, należałoby je podzielić na dwa okresy. Pierwszy z nich (1197–1204) upłynął pod znakiem jednoczenia kraju i konsolidacji władzy. Charakteryzował się on umiejętnym lawirowaniem między lokalnymi i europejskimi mocarstwami oraz wygrywaniem jednych niewygodnych sojuszników przeciw innym, w rezultacie czego młode państwo urosło do rangi głównego rozgrywanego w rejonie. Drugi okres natomiast, który nastąpił po utworzeniu Cesarstwa Łacińskiego (1204–1207), to właściwie ciąg nieustannych wojen z krzyżowcami, prowadzonych w imię ustanowienia państwa bułgarsko-greckiego. Jednakże wskutek niezbyt fortunnego doboru sojuszników zewnętrznych oraz braku zaufania Kałojana do miejscowej ludności ambitne działania nie zostały zwieńczone sukcesem, a samego władcę spotkał tragiczny koniec.

Bibliografia

- de Clari R. (2003), *Zdobycie Konstantynopola*, z jęz. starofranc. przełumaczył, wstępem i komentarzami opatrzył Z. Pentek, Poznań.
- de Villehardouin G. (2003), *Zdobycie Konstantynopola*, z jęz. starofranc. przełumaczył, wstępem i komentarzami opatrzył Z. Pentek, Poznań
- Encyklopedia PWN* (wydanie internetowe: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kalojan;3919429.html> [dostęp: 17.08.2018]).
- Ryniewicz Z. (2004), *Leksykon bitew świata*, Warszawa.
- Wasilewski T. (1970), *Historia Bułgarii*, Wrocław.
- Божилев И. (1995a), *Асеневици: renovatio imperii Bulgarorum et Graecorum*, [в:] *Седем етода по Средновековна история*, София, с. 131–215
- Божилев И. (1995b), *Жофрота дьо Вилардуен и „Завладяването на Константинопол*, [в:] *Седем етода по Средновековна история*, София, с. 265–306

¹⁵ Według niego śmierć Kałojana nastąpiła w październiku bądź listopadzie 1207 roku [Божилев 1995a: 180].

Marcin Antczak

TSAR KALOYAN'S POLICIES TOWARDS CONSTANTINOPLE

(Summary)

The short reign of Bulgarian tsar Ivan III Kaloyan was determined mostly by his policies towards different rulers of Constantinople – firstly, the Byzantine Angelos dynasty, then the crusader-based Latin Empire. However, during the first years (1197–1204), his main aim was reunification of the newly liberated state and consolidation of power. Kaloyan achieved this goal by his skillful selection of allies and proper approach to the Papacy as the by-time European superpower. Only having his basic interests secured, Kaloyan launched a campaign to conquer Constantinople and replace Byzantium with a new Greco-Slavonic state – firstly in co-operation with the Latin knights of the Fourth Crusade, then acting against them as a self-proclaimed protector of the Byzantine heritage. Unfortunately, in this period (1204–1207) Bulgarian ruler's political calculations proved to be often wrong, which – in combination with his distrust towards the Greek population – resulted in his eventual failure and assassination.

Key words: Bulgaria, Byzantium, crusades, Kaloyan, Constantinople